

## Infrastructura existenței conștiente

1983 -2025

Existența concretă, reală a persoanei umane presupune fundalul biologic dar și conștiința. Pe lângă nenumăratele aspect și fațete pe care le relevă peripecțiile și destinul vieții unui om, pe lângă varietatea stărilor sale psihopatologice posibile, existența conștientă poate fi urmărită și în infrastructura sa generică, abstractă, definitorie. Această infrastructură pe care o realizează, mai mult sau mai puțin, fiecare om – și pe care psihopatologia ne-o relevă – va fi prezentată și comentată succint în continuare.

În perspectivă umană, individualitatea persoanei, centrată de conștiință, reprezintă polul individual al ansamblului existenței umane, ansamblu pe care îl reflectă. Individul uman are însă și un corp biologic prin care el se naște și moare după legile biologiei. Prin corpul persoanei se realizează joncțiunea dintre domeniul ontologic al Biosului și cel al Umanului. În existența reală, concretă a omului, nu există desigur “conștiință” care să nu fie “conștiință a cuiva”, a unui om viu, corporal; conștiință “încarnată” cum s-a spus. La acest nivel însă, unde întreprindem un demers analitic, vom pune pentru moment, “între paranteze » existența reală a individului conștient – așa cum s-a tentat pe tot parcursul expunerii psihopatologiei – pentru a încerca o evidențiere și o etalare a structurii proprii a conștiinței, ca pol individual al Umanului. În cadrul acestei evidențieri se vor puncta elementele cheie, instanțele fundamentale<sup>x</sup> ce nu pot fi ignorate în

---

x Aceste instanțe pot fi considerate ceva de tipul « categoriilor » tradiționale (Aristoteliene) sau a « existențialelor » (Heideggeriene\_ a « momentelor eidetice » (la Husserl) și – până la un punct – a « termenilor primi » pe care-i relevă Teoria teoriei științifice. Desigur, fiind vorba de infrastructura constitutivă a conștiinței, ne plasăm într-un plan care, în mod tradițional (de la Kant), a fost considerat drept planul transcendent al « condițiilor de posibilitate ».

comentarea conștiinței în abstracția ei ideală.<sup>x)</sup> Ar mai fi de menționat faptul că, la nivelul și în perspectiva conștiinței, planul ontologic și cel gnoseologic al existenței se interpătrund până la nediferențiere.<sup>xx)</sup>

**Conștiința** presupune, în primul rând o circumscriere, o delimitare, ca un fel de inițială și fundamentală «închidere ce se deschide». Această circumscriere se relevă ca emergența unui «eu» deschis spre o lume care-l învâluie ca un context și care-l conține. Odată cu emergența și apoi cu structurarea Eului, se petrece și schimbarea haosului într-un cosmos. Eul apare în prim moment ca identitate cu sine a ceva, a unui substrat, delimitat. Prin aceasta se diferențiază de la început un interior față de un exterior. În același timp, și la fel de fundamental, conștiința se relevă prin intenționalitatea și reflexivitatea funciară a acestui Eu. Conștiința emerge și se realizează pe fundalul contextului lumii și se raportează intențional la lume, vizând un sens al afirmării sale în lume și un orizont al descifrării semnificațiilor lumii ce i se oferă și îl provoacă. Intenționalitatea exprimă activitatea științei care se desfășoară nu doar în planul sesizării și descifrării semnificațiilor, ci și la cel al acțiunilor organizate prin idealitatea sensului. Dar și «Eul face parte din lume,,. Raportându-se intențional la lume, Eul conștiinței se raportează și la el însuși, la sine, în mod reflexiv. Conștiința va apare, de la început, ca Sine, ca eu însumi, ce vizează lumea ce mă conține (sau, altfel spus, Eu cunosc lumea din care fac parte și care mă cunoaște...și mă cunosc pe mine ca făcând parte din lume; sau,

---

x) Desigur, aceste determinații ale conștiinței – ca și instanțe existențiale – corespund «realității obiective» pe care subiectul real și concret o întâlnește și o experimentează prin trăirile sale; astfel încât s-ar putea susține că ele rezultă din «reflectarea» acestei realități. Dar, la acest nivel nu comentăm geneza instanțelor fundamentale ale structurii conștiinței, ci vom încerca doar să le eșalonăm într-o structură; filosofic, ar fi necesară o «deducție» a acestor instanțe dependente de toate celelalte și determinabilă prin ansamblul conștiinței; totuși, o prezentare succesivă e posibilă, cu gândul că începutul este și capătul unui cerc.

xx) La acest nivel poate fi valabil aforismul: »existența și cunoașterea sunt totuna»; desigur, în sensul unui punct de plecare pentru dezvoltări speculative ulterioare.

Eu sunt Eu însumi, fiind cauza mea însumi, în același timp lumea fiind cauza mea și Eu cauza Lumii). Reflexivitatea funciară a conștiinței poate fi considerată ca un dat prim sau ca un rezultat final al unor mijlociri determinate, a unor treceri și sinteze, ca o reîntoarcere la punctul de plecare al drumului unui cerc.<sup>x)</sup>

În această a doua perspectiva- complementară primeia – conștiința apare nu doar în aspectul său formal, ci și ca având un conținut. Conștiința ca EU reliefat în contextul Lumii - față de carese deschide și se raportează intențional (activ), fiind în același timp marcat de reflexivitate -, apare la o primă abordare ca paradoxală, ca un posibil cerc vicios. Dar acest fapt e depășit imediat prin aceea că, conștiința se relevă la fel de funciar ca înrădăcinată și sintetică.

**Eul și Lumea** sunt termeni polari dar și interpătrunși. Eul conștiinței se află în Lume, ca și component al acesteia, integrat în ea, articulat cu lumea prin propriul corp ; după cum și Lumea este integrată în interioritatea subiectivității conștiinței. Dacă rămânem la această simetrie, totul este echivalent și nici o progresie nu mai este posibilă. Dar intenționalitatea și mai ales sinteza funciară a conștiinței, introduc o asimetrie ; asimetrie care începe de fapt mai adânc, în primul moment al emergenței Eului care se « înrădăcinează »<sup>xx)</sup> în lume. Prin înrădăcinare, intenționalitatea și sinteza, conștiința reflexivă, apare ca polarizată, Eul apare ca orientat, ca poziționat, ca tetic.<sup>xxx)</sup>

x) Prima perspectivă, cea în care instanțele conștiinței sunt prezente ca un prim dat, o întâlnim la Kant și mai ales la Husserl ; cea de a doua perspectivă, cea a conștiinței care – în elementele sale esențiale – este un rezultat al mijlocirilor, trecerilor și sintezelor, e prezentă la Hegel, în « Fenomenologia Spiritului ».

xx) Înrădăcinarea subiectului conștiinței (a Eului) în lume se face prin intermediul corporalității biologice, mai exact, prin intermediul « corporalității ». În genere, corporalitatea care apare ca și element constitutiv al infrastructurii conștiinței, se înrădăcinează și în sine.

xxx) Problema « poziționării » conștiinței, ca înrădăcinare, atitudine și teză, ca raportare orientată față de Lume va fi reluată mai departe ; ea este menționată la acest nivel datorită caracterului său fundamental, infrastructural.

Dacă pornim din perspectiva eului, atunci multiplicitatea și diversitatea apare – în raport cu Eul – în primul rând prin instanța « alterității », ca o lume a alter-egourilor, a « celorlalți », a « lor », a lui « Ei », a lui « celălalt ». Instanță celuilalt, ca « alter-ego » generic, este constitutivă pentru conștiință ; adică interioară ei, ca posibilitate de a recepta și a se raporta la un semen, ca un

orizont permanent de prezență a semenilor în conștiință, ca modalitate fundamentală a lui « a fi împreună ». **Alter-egoul (alteritatea)** face parte însă în primul rând din Lume, chiar dacă apare ca o instanță interioară și constitutivă a conștiinței. Făcând parte din Lume, Eul se raportează într-un fel la această zonă a Lumii, la instanțele ei ce constau din alte Euri, din persoană. Raportarea implică o poziționare care induce o distanță. Astfel, celălalt poate apare în poziția “Tu”. Celălalt, ca “Tu”, implică o apropiere. Poziționarea, atitudinea Eului, corelativă lui Tu, este fie una de deschidere receptantă, de chemare, de apropiere continuă înspre fuziune și contopire reciprocă, fie una de opoziție care îndepărtează, care caută să accentueze diferența și identitatea dintre Eu și Tu, care alungă pe Tu din proximitate, care caută să domine sau să distrugă, să anihileze. Ca instanță a conștiinței, celălalt ca « tu » poate fi înțeles și ca o reduplicare a Eului, care creează o primă distanță în însăși interiorul conștiinței, suport pentru poziționarea sinelui. Pe de altă parte, în măsura în care apropierea și contopirea « Eu-tu » se realizează, acest fapt amplifică Eul care devine un Eu-dual. Raportul »EU-Tu « poate însă să se multiplice și să se diversifice. Sinele începe să prindă astfel conținut, să devină un sine lărgit. Se trece astfel treptat de la raportul împlinit Eu-Tu la o nouă instanță : « Noi ». Acest « Noi » se instituie însă cu adevărat, adică ca o instanță calitativ nouă doar când el se așează pe o bogăție a multiplului și diversului alter-egourilor asimilate în Eu și se sintetizează sub semnul comuniunii comunității din care Eul se împărtășește, căpătând tărie prin asimilarea planului Logoului. O următoare instanță care devine acum posibilă este cea în care apare diferențierea (prin raportul) Noi-El. Odată cu instanța lui Noi, pozițiile Eu și Tu persistă, dar apropiate și integrate reciproc prin comuniunea ce ne poziționează față de « celălalt » aflat cum la o distanță mai mare ; adică în poziția de « El-determinat » ; și deci caracterizabil. În raport cu eu-noi, « El-determinat » se află la o distanță mai mare decât ce ape care o realizează comuniunea, dar care este accesibilă sesizării și caracterizării celuilalt. Iar ca atitudine, « El » se află în raport cu Eu-Noi pe o poziție obiectivantă. Astfel începe să se contureze și subiectivitatea.

Până în momentul structurării instanțelor Eu-Tu, atât elementele de conținut erau prea puține cât și distanțele erau prea mici pentru ca să se poată contura net raportul subiect – obiect. Odată cu asimilarea instanței Noi și cu apariția poziției El, acest raport se conturează. La nivelul inițial al instanței Eului se putea vorbi despre subiect ca despre un substrat. Acum se va putea deja începe să se vorbească despre subiect ca polarizându-se în raport cu lumea ce se află în poziția de obiect natură. De abia de acum încolo subiectul conștient al

Eului reflexiv și intențional câștigând un conținut lumesc, va apare ca subiectivitate. Lumea ca natură obiect polară Eului subiect se diferențiază de interiorul lumii. În genere, pe fundalul căreia se detașează Conștiința-Eu. Lumea apare inițial ca un mediu (un element) în care apar determinații progresive ; și, odată cu aceste determinații se instituie distanțe, raporturi. Astfel, Lumea-natură-obiect apare ca independentă de Eul-subiect-subiectivitate, ca opusă acestuia și totuși accesibilă. Ca accesibilitate abordabilă, manevrabilă și cognoscibilă. Astfel se ajunge să fie cunoscută. Lumea e acum prezentă, « reprezentată » în interiorul subiectului, a subiectivității, ca lume cunoscută, ca lume proprie, ca lume, personală, validă și adevărată, care se conjugă și se articulează adecvat cu lumea « exterioară », obiectivă. Mai departe decât Lumea-natură-obiect e prezent « orizontul lumii » ce se îndreaptă spre transcendență. Mai aproape, dincoace de Lumea lui Noi (celălalt, Tu etc.) ne apropiem de înrădăcinarea în sine a conștiinței, unde diferențierea subiect – obiect dispare.

În momentul în care conștiința apare ca subiectivitatea unui Eu-subiect, înrădăcinat în lume și în sine, poziționat fața de... și în raport cu...un obiect al unei naturi ce se detașează pe fundalul generic al lumii,.. în acest moment, conștiința apare deja ca determinată. Adică ea apare prin instanța sa de „a fi în situație,.. Ceea ce înseamnă întotdeauna : a fi într-o situație dată, detașată pe fondul lui « a fi în lume ». Instanța « a fi în situație » se dezvăluie însă imediat prin cele două modalități fundamentale și complementare care o definesc și anume : - a fi în situație prin comprehensiune și expresie... și - a fi în situație rezolvând probleme și comunicând. Pentru a se determina astfel, conștiința trebuie însă să se împărtășească din două instanțe (nivele, elemente) supraindividuale ale Umanului ; și anume: din instanța Logosului și din cea a Praxisului.

Lumea este prezentă în subiectivitatea subiectului conștiinței ca și cunoaștere, ca un model interior determinat al lumii exterioare, ca lume cunoscută. Ca lume cunoscută ea este organizată și determinată în interiorul Umanului, de instanța Logosului. Logosul este o instanță (un element) supraindividual al Umanului, la nivelul căruia, cu ajutorul semnificațiilor limbajului și a asigurării pe care o oferă logica,... lumea este reformulată. Reformulată, reafirmată și asertată, ca și cunoaștere adevărată. Iar acest fapt se produce în urma unui proces de informare și judecare. **Logosul**, ca instanța a Umanului, își are locul său firesc la - fel ca Praxisul de altfel –, la nivelul comuniunii comunității; a existenței umane socio-culturale desfășurate, în raport

cu care individul uman - subiectul conștient -, se referă ca la o instanță supraordonată. Limbajul uman este suprapersonal. El este, până la un punct, un sistem organizat de semne cu semnificație arbitrară, care permite formularea de afirmații posibile și adevărate despre Lume. Limbajul este progresiv însușit și folosit de individul uman, ce devine, astfel, treptat, ființa conștientă. El e folosit în continuitatea capacităților expresiv-semnificative proprii (individuale), în mare parte înnăscute, care sunt valabile doar « în situație ». Reformularea, reafirmarea și asertarea lumii ca și cunoaștere posibilă și adevărată, se desfășoară în mod principal (și principial) într-un plan supraindividual, “teoretic”. Mai precis, prin intermediul teoriilor – mai mult sau mai puțin științifice – a doctrinelor, a concepțiilor despre lume și om. Domeniu în care se desfășoară și toate istoriile cu privire la ființe și fapte reale sau imagine, cuprinzând eroi tipici exemplari, eroi reali sau ideali, incluzând sensuri latent, simboluri, arhetipuri etc. Individul uman conștient, ia cunoștință de aceste teorii și istorisiri. El le asimilează – mai mult sau mai puțin –, împreună cu eroii, ideile, simbolurile și arhetipurile lor; și concomitent, el încearcă să decupeze și să sintetizeze – din acest plan logosului – propria sa imagine și concepție despre lume și despre sine,.. care să-i permit să fie “el-însuși”. În stansă a lu eu-însuși<sup>1</sup>, care reunește multiplul și diversul instanței asertive a logosului în sinteza individuației sale unice.

Conștiința se dimensionează, în structura sa proprie, prin împărtășirea și modelarea sa din instanța Logosului supraindividual. El îi va fi astfel proprie instanța limbajului comunitar, instanța asertării logosului, ca și cunoaștere a lumii (generale, umane, personale) filtrată prin modelele comunitare de cunoaștere și formulată într-o imagine și concepție despre lume, om și sine, coerentă, structurată și poziționată. Aceste dimensionări sunt cele care permit acum subiectului determinația de « a fi în situație prin comprehensiune și expresie ». Adică de a înțelege că se află în lume într-o situație dată, cunoscută, problematică, prin care Conștiința-Eu, ca subiectivitate a unui subiect se raportează la Lume ca la o lume dată, ca la un « obiect » ce vine în întâmpinare, solicită, cheamă, întreabă, provoacă, recepționează, înțelege. Conștiința acestei prezențe comprehensiv expresive în situație, implică nu doar înțelegerea situației pentru el; mai precis, înțelegerea problemei care-l vizează, a felului în care el este așezat, « poziționat », în raport cu provocarea, cu solicitarea, cu problema dată ; etc. Ci și înțelegerea faptului că el este receptat, observat, descifrat, înțeles de către alții. Și astfel, expresivitatea – spontană sau elaborată

– poate fi pentru Lumea dată (pentru celălalt, pentru altul etc.) un indiciu, un semn. Adică el poate avea semnificație.

Această modalitate de „a-fi-în-situație», structurată prin logos, este nivelul prim pentru o nouă instanță care, de data aceasta depășește planul situațional;.. și se plasează la nivelul propriu și al logosului. Acum e vorba de instanța ce s-ar putea exprima prin „a-fi-în lume-afirmându-se...și afirmînd-adevăruri ». Desigur, referința este acum la lumea umană ; iar modul empiric de afirmare este aserțiunea printr-o exprimare convingătoare,..fundamentată, adevărată, adresată altora;,, fie ea povestire, răspuns la întrebări sau întrebare majoră, teoretică....declarație sau discurs, text poetic ori comunicare științifică. Esențial este faptul că, acum nu mai e vorba de un mod existențial ce se consumă doar circumstanțial; ci de unul ce se instituie în planul de existență trans-culturală a Logosului, înțeles ca « realitate obiectivă » în interiorul Realității Umane. Bineînțeles că. în cadrul comentariului de față nu e vorba de ceea ce spune sau creează efectiv cutare sau cutare om ; ci de faptul că o asemenea instanță dimensionează orice existența personală conștientă, fiind constitutivă pentru conștiința sa, în sens abstract.

Comunicarea prin limbaj se înscrie și ea în această instanță. Deși folosește instrumentele Logosului, adică limbajul, comunicarea cu adresanță precisă – fie că e vorba de o informare, de dialog, discurs public sau mesaj – se desfășoară însă după structura acțiunii eficiente, urmând să fie comentată la nivelul următoarei instanțe. Aceasta este de altfel o excelentă ocazie pentru a se sublinia interferențele dintre domeniul Logosului și cel al Praxisului.

În ceea ce privește instanța supraindividuală, suprapersonală a Praxisului, ea apare în primul rând în planul vieții social comunitare, ca muncă. Muncă a colectivităților umane ce transformă Lumea considerată ca natură obiect. Munca presupune un scop, o tehnologie, o motivație, un plan teoretic de referință. Munca ridică problema proprietății, a schimbului, a valorilor de întrebuințare și schimb. Ea determină și o poziționare reciprocă variată a oamenilor prin locul pe care-l ocupă în raport cu proprietatea și procesul de producție. Apoi, în raport cu practica bazală a muncii se mai pot evidenția și alte practici; care se subordonează, până la un punct, schemei muncii, dar o diversifică și o variază până la a se distanța foarte mult de formula ei. Astfel pot fi menționate practicile medicale, educative, juridice, politice, războinice. Evident, în cadrul acestor practici, omul acționează în raport tot cu omul, în raport cu problemele umane, implicând cunoașterea, logica și – tot mai mult – universal normelor și valorilor. Această deplasare se evidențiază și mai mult, dacă vom invoca

practica artistică (care ne relevă creația culturală) sau practica religioasă (care invocă transcendența sacralului).

Această problematică a instanței Practice a existenței umane se reflectă și ea în structura conștiinței. Dimensionarea subiectului prin câmpul praxisului se exprimă printr-o instanță interioară și constitutivă a conștiinței care ar putea fi formulată prin : « a-fi-în-situație-rezolvând-probleme-și-comunicând ». Desigur, această instanță presupune pe « a fi în situație prin comprehensiune și expresie »...instanță care, de fapt, asigură plasarea în situație. Ea are însă o structură proprie, ce constă din acțiunea eficientă. Desigur, pentru o acțiune eficientă se cere formulat scopul, fixate mijloacele și strategiile, invocată cunoașterea, urmărită desfășurarea acțiunii, astfel încât ea să se adecveze situației date, dar să poată fi reformulată la nevoie. Iar în final, odată scopul atins, odată problema rezolvată sau comunicarea încheiată, situația respectivă se circumscrie și ea, odată actul împlinit. La acest nivel însă, vizarea este constituită de scop... și nu încă de sens. Iar Realitatea apare ca potențială și nu ca posibil ideală. Trecând acum dincolo de planul situațional, la nivelul existenței ce se desfășoară în mijlocul și la nivelul universului Practicului – a practicilor umane diverse – am putea identifica o instanță ulterioară și superioară, care s-ar putea exprima prin : « a-fi-în-lume-împlinind-sensuri ». Această instanță a conștiinței, păstrează structura acțiunii, dar are altă desfășurare și alte implicații. Acum Eul conștient se relevă ca subiect intențional care se angajează în proiecte. Un proiect vizează o realitate care nu e un implicat imediat – potențial – a datumului nemijlocit ; ci ceva posibil-ideal. Idealitatea vizată asigură orientarea subiectului; iar posibilitatea, șansa sa de împlinire. Ambele stau în spatele sensului angajării. Dar această instanță formulată prin « a fi în lume împlinind sensuri », anunță – la rândul ei - alte două instanțe, ce vor structura conștiința, și anume : libertatea și universul spiritual al valorilor.

Eul, ca centru al subiectului conștiinței, apare de la început pe fundalul Lumii, de care se diferențiază; dar pe care o reflectă și care-l conține. Instanța primă – sau ultimă – de articulare (și în același timp de delimitare a sa) în raport cu lumea – este propriul corp. Corporalitatea subiectului are dublul statut de a fi:- element al lumii obiective independent de conștiință .....și, element constitutiv al infrastructurii conștiinței.

Subiectul cunoaște, asimilează și interiorizează lumea, transformând-o în parte constitutivă a sa, în conținut al interiorității sale; dar, în același timp, el se atașează de elementele lumii, redimensionându-se continuu prin aceste



atașamente. Astfel încât, o instanța constitutivă a conștiinței care la început părea extrem de simplă, se dovedește extrem de complexă. E vorba de **identitatea subiectului** – pentru sine și pentru alții; de limitele și centrarea acestei identități. Limitele propriei identități își găsesc un punct de plecare, așa cum s-a spus, în corporalitate; dar apoi, eul se redimensionează mereu, prin atașamente și avere, prin speranțe, convingeri și idealuri. Cât privește centrarea conștiinței, aceasta nu se poate realiza decât prin judecarea sa reflexivă. Judecarea este totdeauna judecarea cuiva, judecarea pe care o realizează acum subiectul. Dar, în același timp, orice judecare este sintetică; ea reunește multiplul și diversul, generalul, individualul și determinațiile,.. sub o unitate cu sens, sau o judecată. Și în plus, judecarea e marcată de universul valoric; o judecată exprimă fie un adevăr, fie o altă valoare. Subiectul desfășoară judecarea sa ce judecă în raport cu lumea, bazându-se pe domeniul plin și desfășurat al Logosului. Și la fel, judecarea subiectul se desfășoară în raport cu Lumea Umană, cu Universul Praxisului, orientată fiind de norme și de valori. Și, în sfârșit – sau de la început – judecarea subiectului se desfășoară în raport cu sine, determinându-se pe sine ca realitatea delimitată și determinată, ca având o identitate și un caracter. Se profilează astfel o nouă instanța a conștiinței care ar putea fi formulată astfel : **A exista cu o identitate determinată, în spatele extinderilor prin atașamente, în spatele evenimentelor trăite și a metamorfozelor, centrat fiind de judecarea reflexivă.**

Vom ajunge acum la ultimele și supremele instanțe ale structurii conștiinței. Acestea se articulează direct cu planul de generalitate spiritual valorică a Umanului. La acest nivel se desfășoară libertatea și sinteza noetică, creatoare de nou pe lume. Desigur, nu se poate vorbi de libertate autentică în afara sintezei. Libertatea valorică nu este libertatea de a face orice, ci libertatea prin care poate fi depășit planul necesității, planul obligatorului și interdicțiilor; dar nu într-un sens repetitiv – cum e cel structurat prin normativitatea permisivității – ci într-un sens nou, creator, sintetic. Nu sunt liber atunci când fac ce vreau, ci sunt liber atunci când sunt capabil să fac ceva cu sens, ceva bun pentru alții și pentru mine. Trebuie totuși subliniat că sinteza este o categorie mult mai adâncă și fundamentală decât libertatea. Chiar în cadrul fenomenologiei conștiinței, sinteza apare din primul moment și e permanent prezentă, la oricare dintre momentele și nivelele acesteia. Doar prin sinteză se realizează, se constituie și se menține identitatea subiectului ; doar prin sinteză e posibil orice proces de judecare.<sup>x)</sup> Sinteza e prezentă în toate modurile subiectului de a fi în situație (prin comprehensiune și expresie, prin rezolvare de

probleme și comunicare) ; precum și în toate modurile sale de a fi în lume (afirmând adevăruri, împlinind sensuri, și – cum vom vedea în continuare – « cultivând valorile »). Sinteza conține în ea un sâmbure de centralizare, dar și un sâmbure de noutate. Iar acest sâmbure ajunge să se dezvolte și să înflorească acum, la capăt, când subiectul conștient se împărtășește din universul spiritual al valorilor. Acum, sinteza se redimensionează prin libertate și creație, structurând instanțele ultime ale conștiinței care o vertebreză, îi asigură cheia de boltă și șansa devenirii. La acest nivel suprem, conștiința – care acum își asimilează determinația de persoană; sau care, altfel spus, apare acum ca și « conștiință a persoanei » - relevă două instanțe definitorii.

Prima din acestea adună subiectul conștient în el însuși într-o maximă structurare interioară. E vorba de instanța conștiinței morale. De fapt de instanța cercurilor concentrice ale judecării morale, prin care subiectul se judecă pe sine (și pe alții) din perspectiva spiritual valorică (a binelui, demnității, fericirii etc.), făcând apel la « esența Umanului » prezentă în el; precum și la libertatea sintezei creatoare. Această instanță s-ar putea formula prin : « a se determina pe sine valoric, liber și a sintetiza creator.. prin judecarea ce invoca generalitatea Umanului prezentă în conștiință ».

**Prin judecarea morală** subiectul conștient se repliază asupra individualității sale, care devine astfel exemplară pentru Uman. Dar există și o a doua fațetă a acestui nivel. Ea se referă la creația în planul spiritualității valorice; care.. se revarsă prin intermediul câmpului Logosului și Praxisului asupra fiecărui individ. Desigur, această creație implică sinteza liberă. Dar acum nu e vorba de o repliere a persoanei, ci de o expansiune a ei. Aceste instanțe s-ar putea formula astfel : « A exista afirmându-te prin judecarea ce metamorfozează creator lumea spirituală printr-o sinteză liberă ».

Polaritatea mai sus invocată între replierea pe sine a conștiinței morale și expansiunea creației spirituale subliniază, desigur, doar unele situații extreme. În încheiere s-ar putea releva o instanță a conștiinței care le « sintetizează » pe toate cele deja menționate; și care s-ar putea formula astfel: “A exista sondând – printr-o judecare sintetică liberă – realitatea Lumii și a Conștiinței în vederea descifrării structurii « ființei ca ființă ».

---

x) Chiar și judecarea care desfășoară “judecățile analitice” este, în esența ei, tot sintetică.

Ajungând la capătul instanțelor structurante ale conștiinței, e necesar să aruncăm o privire înapoi pentru a aduce în lumină un aspect care nu a putut fi luminat suficient în expunere. Și anume, spațio temporalitatea intrinsecă a conștiinței.

**Spațialitatea proprie a conștiinței** apare odată cu înrădăcinarea sa în lume și în sine și cu intenționalitatea sa funciară ce susține o « extensiune » în lume.

Înrădăcinarea este primul element pentru un «suport» existențial. Apoi, acest suport, această bază, se instituie și se consolidează progresiv, asigurând puncte de sprijin și repere pentru atitudinile subiectului, pentru poziționarea sa. Fiind înrădăcinat, având un suport și puncte de sprijin, subiectul conștient are diverse atitudini în raport cu Lumea, cu Alteritatea ; atitudine de deschidere, receptată, de așteptare încordată a unui pericol, de respingere și îndepărtare, de distrugere, etc. Aceste atitudini structurează anumite **distanțe** dintre subiect și obiect, direcții de apropiere și îndepărtare, căi de acces, zone vulnerabile, îndepărtări, orizonturi. Toate aceste organizări spațiale se includ apoi într-o ambianță, într-o atmosferă înconjurătoare și concentrică, care polarizează subiectul conștient ca centru de înrădăcinare, în raport cu variatele orizonturi existențiale. Această « spațialitate » antropologică (și a conștiinței) se desfășoară mai circumstanțial sau mai constant, organizând apropierea și depărtarea, în cadrul relațiilor interpersonal umane; și polaritatea intim public în interioritatea conștiinței. În cele din urmă, desfășurarea spațialității poate fi corelată cu intenționalitatea subiectului ce se manifestă ca « extensie »... și se organizează pe măsura desfășurării dinamice și a structurării persoanei.

**Temporalitatea conștiinței** are o limită în durata existenței subiectului, care e consubstanțială cu persistența eului; deci, și cu identitatea sa constantă cu sine. Dar acesta este doar un fundal. Timpul se structurează pentru subiect cu pregnanța odată cu actualitatea sa, cu prezentul său trăit; care se organizează odată cu faptul de « a fi în situație ». În raport cu prezentul, pe axa duratei, se polarizează trecutul și viitorul personal. În spatele acestora și deasupra duratei propriu zise, se desfășoară temporalitatea organizată prin instanța lui « a fi în lume » ; e vorba acum de o temporalitate mai amplă, axată pe drumuri de viață, desfășurări dramatice, perioade, cicluri. Sub acest nivel - dar deasupra duratei amorfe -, se relevă temporalitatea persistenței prin reafirmare, proprie structurii caracteriale. Iar deasupra tuturor, la nivelul judecării valorice, libere și sintetic creatoare, temporalitatea subiectului conștient apare ca devenire.